

КАТЭГОРЫЯ ЭКВІВАЛЕНТНАСЦІ І ПРАБЛЕМА АДПАВЕДНАСЦІ ПРЫ ПЕРАКЛАДЗЕ ПАЭТЫЧНЫХ ТЭКСТАЎ З ФРАНЦУЗСКОЙ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

Адной з галоўных задач перакладчыка з'яўляецца максімальная перадача зместу тэкста арыгінала. Фактычная агульнасць зместу арыгінала і перакладу вельмі значная. Немагчыма ўявіць пераклад без пільнага разгляду, з улікам асаблівасцяў эквівалентнасці. Эквівалентнасць займае пануючую ролю пры любым выглядзе перакладу.

Мэта нашага артыкула заключаецца ў тым, каб прадэманстраваць як аб'ектыўна падысці да інтэрпрэтацыі праблемы эквівалентнасці перакладу з французскай мовы на беларускую пры супастаўленні канкрэтных тэкстаў арыгінала і перакладу, выявіць перакладчыцкія трансфармацыі, якія выкарыстоўваюцца пры перакладзе з французскай мовы на беларускую. Перакладазнаўства – маладая навука. Перакладчыцкая спадчына паэтычных твораў з французскай на беларускую мову нералікая. Наладжванне кантактаў паміж беларускай і французскай Рэспублікамі адбываецца па ўсіх напрамках: у гуманітарнай, навукова-тэхнічнай, грамадска-палітычнай сферах. Большая частка цяжкасцяў узнікаючых пры франка-беларускім перакладзе абумоўлена адрозненнямі ў структурах і правілах функцыянавання дадзеных моў. З 60х гадоў XX стагоддзя тэорыя перакладу развівалася ў рамках лінгвістычнага падыходу да пераклада, заснаванага на прынцыпе эквівалентнасці [1, с. 9].

Паняцце эквівалентнасці, па словах В. Н. Камісарава, вызначыць дастаткова праблематычна: « тэзіс аб вычарпальнай перадачы зместу арыгінала не знаходзіць гадзярджэння ў вылучаных фактах, і яго прыхільнікі вымушаны звяртацца да шматлікіх агаворак, якія практычна выпустошваюць зыходнае вызначэнне» [5, с. 20]. Навуковец прапануе некалькі падыходаў да вызначэння эквівалентнасці. Пры перакладзе непазбежны страты, але нязменным застаецца план зместу, таму першы падыход ахарактарызаваны як частковая эквівалентнасць. Другі падыход заключаецца ў спробе выяўлення інварыянтнай часткі, захаванне якой дазваляе дасягнуць эквівалентнасці пры перакладзе. Пераклад выконвае падобную з арыгіналам функцыю, а значыць ён эквівалентны. Найбольш папулярным з'яўляецца трэці падыход, які прапануе вызначаць адпаведную функцыю эмпірычнаму, дазваляючы супастаўляць рэальна выкананы пераклад з іх арыгіналамі, аналізуючы, на чым грунтуецца іх эквівалентнасць. Чацвёрты падыход да вызначэння эквівалентнасці заснаваны на класіфікацыі маўленчых функцый. Захаванне мэты камунікацыі з'яўляецца неабходнай і дастатковай умовай эквівалентнасці перакладу. Тэорыя ўзроўняў эквівалентнасці В.М. Камісарава з'яўляецца адной з лепшых мадэляў эквівалентнасці прапанаваных сярод айчынных прадстаўнікоў перакладчыцкіх школ. Вызначыць ступень блізкасці перакладу магчыма толькі праз параўнанне тэксту пераклада і арыгінала, што дазваляе выявіць і вылучыць адзінку

пераклада ў дачыненні да арыгінала ў кожным канкрэтным выпадку. Відавочна, што апісанне паэтычнага пераклада немагчыма зрабіць выключна на аснове эквівалентнасці. Тэорыя ўзроўняў эквівалентнасці В.М. Камісарова дазваляе апісаць больш складаныя, якія не паддаюцца відавочнай візуалізацыі, аспекты перакладчыцкай дзейнасці. Паэтычны пераклад лічыцца асаблівым відам мастацкага перакладу, паколькі вершаваны пераклад не паддаецца звычайнаму даслоўнаму або літаральнаму перакладу за выключэннем некаторых узораў верлібра.

У паэзіі індывідуальнасць аўтара і яго роднай мовы выяўляюцца ў максімальнай ступені. Фактычна ўсе паўнаwartасныя паэтычныя творы - ўнікальныя, як унікальныя асобы паэтаў, стварыўшыя гэтыя творы. Спалучэнне ўнікальнасці асобы паэта і ўнікальнасці яго роднай мовы робіць непазбежным праяву неперакладальнасці ў галіне паэтычнага перакладу. Паўнаwartасны мастацкі пераклад паэтычных твораў рэгламентаваны жорсткімі рамкамі паэзіі. Форму верша складае комплекс узаемазвязаных і ўзаемадзейнічаючых элементаў, такіх, як рытм, мелодыя, стылістыка, сэнсавы, вобразны, эмацыянальны змест слоў і іх спалучэнняў. Важнай прыкметай вершаванай прамовы з'яўляецца спарадкаваная паўтаральнасць арганізуючых яе рытмічных адзінак, а менавіта стоп радкоў, строф. Патрабаванне прайграць страфічную пабудову з максімальнай эквівалентнасцю для арыгінала не прадугледжвае простага капіравання страфічных схем, а адлюстроўвае імкненне да ўсталявання функцыянальнай эквівалентнасці паміж структурай арыгінала і структурай пераклада.

«Rappelle-toi Barbara»

Табліца 1.1

<p>Rappelle-toi Barbara Il pleuvait <i>sans cesse</i> sur Brest ce jour-la Et tu marchais souriante [53, с. 37].</p>	<p>Ці памятаеш ты Барабара Як над Брэстам ішоў дождж раніцай А ты ішла усміхаючыся.</p>
--	---

Пры перакладзе верша вельмі выражана істотнае адрозненне суадносін дзеяслоўных і імянных катэгорый у афармленні імя назоўніка ў беларускай і французскай мовах. Наяўнасць скланення і склонавых канчаткаў у беларускай мове выклікае неадпавядальнасць у перадачы тэксту арыгінала.

Табліца 1.2

<p>Et tu <i>t'es jetee</i> dans ses bras <i>Rappelle-toi</i> cela Barbara [53, с. 37].</p>	<p>Ты <i>была тады</i> як прычал ў яго руках <i>Ці памятаеш гэта зараз</i> Барабара.</p>
--	--

Размеркаванне сем па асобных словах не супадае ў тэксце на французскай мове і ў тэксце на беларускай мове, але гэта не з'яўляецца парушэннем прынцыпу семантычнай эквівалентнасці тэкстаў арыгінала і перакладу.

Табліца 1.3

Et tu <i>t'es jetee</i> dans ses bras <i>Rappelle-toi</i> cela Barbara [53, с. 37].	Ты была <u>тады</u> як прычал ў яго руках <u>Ці памятаеш</u> гэта <u>зараз</u> Барабара.
--	---

Эквівалентнасць пры перакладзе паэтычных тэкстаў забяспечваецца не паміж асобнымі словамі, а паміж усім тэкстам на французскай мове і ўсім тэкстам на беларускай мове ў цэлым. Словы «тады», «зараз» не маюць прамых адпаведнікаў у тэксе арыгінала. Беларускія словы «тады», «зараз» перадаюць значэння, якія выяўленыя ў французскай мове не словамі, а граматычнымі формамі: супрацьпастаўленне формаў «*t'es jetee*» і «*rappelle-toi*» выказвае прадшэсце першай падзеі да другой. У беларускай мове гэта выказана пры дапамозе прыслоўяў часу. Семантычныя разыходжанні паміж мовамі не з'яўляюцца перашкодай для пераклада, бо пераклад мае справу не з мовамі як абстрактнымі сістэмамі, а з канкрэтнымі тэкстамі. Такім чынам, эквівалентнасць тэкстаў французскай і беларускай моў неабходная ў працэсе перакладу, існуе не паміж асобнымі элементамі тэксту, а ў тэксе ў цэлым. У якасці прыкладу разгледзім наступную сітуацыю, а менавіта фразу, на якой пабудаваны верш «*Rappelle-toi Barbara*»

Табліца 1.4

<i>Rappelle-toi</i> Barbara [53, с. 37]	Ці памятаеш Барабара
---	----------------------

Французскі сказ змяшчае 5 элементарных сэнсаў: 1) адзіны лік (*rappelle*); 2) цяперашні час (*rappelle*); 3) адрасат (*Barbara*); 4) сувязь з іншым дзеяннем або момантам часу (значэнне перфект); 5) сувязь з момантам прамовы (*rappelle*). Беларускі пераклад змяшчае шэсць элементарных сэнсаў: 1) адзінае лік (памятаеш); 2) дзеянне; 3) цяперашні час; 4) аресат (Барабара); 5) недасканалы выгляд. Пры гэтым агульных сем маецца толькі тры: «адрасат», «цяперашні час», «адзіны лік». Для забеспячэння эквівалентнасць перакладу іх дастаткова. Несупадаючы элементарны сэнс з'яўляюцца камунікатыўна нерелевантным. Чым больш супадальных сем у змесце арыгінала і пераклада, тым большай будзе ступень эквівалентнасці.

Табліца 1.5

Et ne m'en veux pas si je te tutoie Je dis tu a tous ceux que j'aime Même me si je ne les ai vus qu'une seule fois [53, с. 37]	І не сярдуй на мяне калі я кажу табе «ты» Да тых каго я люблю Я заўсёды на "ты" звяртаюся Нават калі іх бачыў толькі аднойчы
--	--

Асноўная праблема пры перадачы рэфэрэнцыяльных значэнняў, пры перакладзе паэтычных тэкстаў з французскай мовы на беларускую - гэта несупадзенне кола значэнняў, уласцівых адзінкам французскай мовы і беларускай. Марфемы дадзеных моў не супадаюць. Значэння франка-

беларускага пераклада ў большасці выпадкаў супадаюць, але спосабы іх выражэння ў межах адной фармальнай адзінкі, як правіла, разыходзяцца.

1. Камісараў В.Н. Сучаснае перакладазнаўства: 2-выд., выпр./ В.Н. Камісараў. – М.: Р.Валент, 2011. – 408 с.
2. Прунч Э. Шляхі развіцця Заходняга перакладазнаўства. Ад моўнай асіметрыі да палітычнай / Э.Прунч. - М.: Р.Валент, 2015. – 511 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ